

Inkviziční procesy proti německým husitům

Němečtí husité Jan Drändorf a Petr Turnau byli v historické literatuře známi odedávna a mnoho autorů je uvádělo jako výrazný příklad pronikání husitských názorů do německých zemí. Byly vydány i porůznu zachované fragmenty z akt jejich procesů, podán přehled jejich učení a vydán spis Petra Turnaua o mravech a zvycích východní církve. Čestné místo v tomto úsilí zaujímá i senior českého bádání o dějinách husitství profesor F.M. Bartoš.

Avšak i v dosti dobře známé látce jsou dosud možné veliké nálezy, které prakticky antikvují dosud dosažené výsledky a přinášejí objevy zcela nečekané. Důkazem toho jsou dvě knihy profesora Hermanna Heimpela, vynikajícího badatele o dějinách pozdního středověku a ředitele Max-Planck-Institut pro historii v Gotinkách. Autor měl možnost seznámit poprvé vědeckou veřejnost se svými výsledky na podzim r.1967 v Liblicích na symposiu o poměru české reformace k reformacím 16.století; nyní leží před námi již vydaná díla:

Hermann Heimpel, *Drei Inquisitionen - Verfahren aus dem Jahre 1425*, Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte Bd. 24, Göttingen 1969, S. 265.

Hermann Heimpel, *Zwei Wormser Inquisitionen aus den Jahren 1421 und 1422*, Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-historische Klasse, Dritte Folge, Nr. 75, Göttingen 1969, S. 81.

První z těchto knih je věnována profesoru F.M. Bartošovi, "dem Altmeister tschechischer Hus- und Hussitenforschung" v úctě k jeho dílu.

Hermann Heimpel, který se zabývá již delší dobu historií rodiny Venerů, zejména postavou právníka Joba Venera, známého z různých událostí církevního života první poloviny 15.století, byl přiveden právě při sledování jeho stop v rukopisech různých knihoven k důležitému rkp. Městské knihovny v Kasselu 2° jurid. 58, ve kterém zjistil nejen akta procesů s oběma známými husitskými propagátory v Německu, nýbrž i proces s Drändorfovým sluhou Martinem Borchardem, dosud literatuře neznámým, a nadto ještě dva další zcela neznámé procesy, konané ve Wormsu v letech 1421 a 1422 proti Helwigu Dringenbergerovi a Petru Wyrachovi, rovněž obviněným z kacířství a z rozšiřování husitských názorů. Těmito dvěma procesy se zabývá druhá z Heimpelových publikací.

Již rozsah dosud známých fragmentů v poměru k nově zjištěným celkům akt ukazuje, do jaké míry se naše znalosti doplňují. Vždyť z pěti

procesů byly známy dosud zlomky dvou a i ty sotva z pětiny veškeré látky.

Heimpelovy obě knihy jsou jistě v první řadě edicemi, ale rozsáhlé, podrobně dokumentované partie úvodní i neobyčejně přesné vysvětlivky ediční a bohatý materiál poznámkový tvoří z obou ve skutečnosti velmi cenné monografie, shrnující jak dosavadní znalosti tak i hodnotící přínos nově objevených textů. Přesahují tedy daleko běžnou představu edic a budou na dlouho pevným základem příštích znalostí. V obou knihách nepředstavují vydané texty ani polovinu celkového rozsahu publikací.

Samy edice jsou velmi pečlivé, jsou pořízeny vynikající ediční technikou a dávají uživateli do rukou bezpečné texty. Komentáře a poznámky pak jsou založeny na veškeré dosažitelné literatuře a souvislých pramenech, pracují s právními normami kanonickými, které upravují trestní řízení proti kacířům, a podávají i četné jednotlivosti historické a biografické. Autor sice přiznává s politováním svou neznalost češtiny, ale některých základních českých děl přesto užívá (Bartoš, Nechutová, Sedlák) a o ostatní literatuře je zpraven prostřednictvím posledních velkých husitologických prací cizích (Heymann, Kaminsky, Seibt), takže ani zde mu nelze vytknout mezery; ostatně těžiště dosavadní literatury tkví rozhodnou převahou v pracech německých.

Akta všech souzených nepodávají z procesního hlediska asi nic mimořádného a připomínají jiné procesy proti kacířům. Za zmínku ovšem stojí autorem analyzovaná procesní nepřesnost (s.22 ns), které se dopustil heidelberský soud proti Drändorfovi snahou o příliš rychlé skončení procesu v neshodě se stanoveným pořádkem. Jiná juristická zvláštnost se týká procesu s Petrem Wyrachem, lektorem wormskeho kláštera minoritů, v jehož prospěch se stavěla wormská městská rada v důsledku již dřívějšího přijetí žebravých řádů do ochrany města. Ostatně lze poukázat na to, že spojení žebravých řádů a měst bylo mnohostranné a těsné, jak ukazuje na jiných příkladech nejnověji i B. Stüdeli, *Minoritenniederlassungen und mittelalterliche Stadt*, Werl 1969.

Co ovšem českého čtenáře zajímá v první řadě, je samo učení, pro které se vyšetřování děje. Tři z vyšetřovaných, totiž Drändorf, Turnau a Wyrach jsou lidé vzdělaní, zatím co Dringenberger je jednoduchý kněz, vědomý si svého nízkého stavu, a sluha Borchard je pak vůbec bez vzdělání. On také jediný vyvázne životem jen s těžkým pokáním, zatím co ostatní jdou pro své přesvědčení na hranici (o Drändorfovi a Turnauovi to víme jistě, u ostatních dvou rozsudky či jiné zprávy zachovány nejsou, ale z průběhu řízení to lze předpokládat). Ve všech případech se jádro výsledků týká vztahu vyšetřovaných k husitským a valdenským naukám; jako zvláště přitěžující okolnost platí, že obvinění byli v Čechách.

Schéma inkvizitorových otázek nedovoluje vždy bezpečně poznat mínění vyšetřovaných, ale i z jejich odpovědí lze na jejich přesvědčení usuzovat. Inkvizitor se ptá často na naučné problémy, jež jsou shrnuty ve Viklefových zavržených článcích, naráží i na učení valdenské o některých věroučných problémech. Na pořad otázek nepřijdou celkem radikální názory táborské a ani z odpovědí nelze vysuzovat, že by je některý vyšetřovaný zastával. Sice by se chránili tváří v tvář protikacířskému soudu sami uvádět podobné názory, ale ani z opatrných odpovědí nelze vysoudit nějaké zastávání nebo bližší znalosti radikálních táborských názorů, což je pozoruhodné u Drändorfa i Turnaua, kteří oba byli během válek v Čechách, Drändorf dokonce delší dobu v Jindřichově Hradci.

Sama okolnost, že obvinění byli v Čechách, zastávali některé zavržené názory a hlásali je, jistě postačovala k jejich odsouzení, zejména z obavy, aby svými naukami nenakazili ostatní prosté obyvatelstvo. Nicméně na druhé straně se zdá, že zásahy inkvizice byly skutečně velmi účinné a rychlé a že nelze proto usuzovat na nějaké masové šíření husitského učení ať již kteréhokoli směru a v jakékoli formě; nemůžeme ani hledat nějaké snad pevněji organizované skupiny husitského ladění v důsledku činnosti německých husitů. Vůbec k otázkám ohlasu husitství v cizině budou obě knihy Heimpelovy cenným příspěvkem, jehož význam a perfektní zpracování zde rádi zdůrazňujeme.

Jiří Kejř